

УДК 712.2

Рубан Л. І.

*кандидат архітектури, доцент,
докторант кафедри ландшафтної архітектури КНУБА
e-mail: knuba.landscape@gmail.com,
orcid.org/0000-0002-5973-4362*

ПСИХО-ЕМОЦІЙНІ АСПЕКТИ ЕСТЕТИЧНОГО В ТЕОРІЇ МІСТОБУДУВАННЯ ТА ЛАНДШАФТНОЇ АРХІТЕКТУРИ

Анотація: стаття присвячена: узагальненню положень теорії містобудування та ландшафтної архітектури другої половини 20 ст., які стосуються напряму естетики містобудування; розгляду можливих емоційних переживань людини як естетичної оцінки витворів містобудівного та садово-паркового мистецтва при їх сприйнятті; необхідності вивчення закономірностей емоційного сприйняття архітектурно-ландшафтних об'єктів, в складі яких є присутнім водний компонент, для вирішення актуальних проблем містобудування та ландшафтної архітектури.

Ключові слова: водний компонент ландшафту, архітектурно-ландшафтне середовище, естетика об'єкту, естетична оцінка, психічний стан, позитивні та негативні емоції.

Стан проблеми.

Містобудування як мистецтво являє собою комунікативну систему, до складу якої входять проектувальник, що творить середовище, містобудівний об'єкт проектування – витвір містобудівного мистецтва та людина (суспільство), що естетично сприймає містобудівне середовище [1, стор. 138]. Містобудівна проектна діяльність завжди спрямована на вирішення як утилітарно-практичних, так й естетичних завдань. Для неї характерним є поєднання раціонального відношення та емоційного ставлення до дійсності. У зв'язку з цим правомірним є погляд на містобудування як на мистецтво естетичного вдосконалення середовища. Таким чином, урахування можливих емоційних переживань, викликаних тим чи іншим містобудівним об'єктом, справедливо трактується як естетична оцінка витвору містобудівного мистецтва. Повною мірою те саме також стосується і сфери ландшафтної архітектури.

Формування цілей статті.

Мета статі - вивчення емоційної реакції людини на творчі об'єкти містобудування та садово-паркового мистецтва, яке розглянуто на тлі систематизації теоретичних підходів до естетичного в містобудуванні та

ландшафтній архітектурі. Головна увага приділена необхідності вивчення контакту людини з водним компонентом ландшафту в архітектурно-ландшафтному середовищі з метою створення умов психо-емоційного комфорту людини.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Введення в психологію людини: психічний стан та емоції.

Згідно з академічною психологією, життя людини – це безперервна низка різноманітних психічних станів. Саме у психічних станах виявляється ступень врівноваженості індивіду з вимогами середовища. Різні стани – *веселоців та суму, захвату або розчарування* виникають відповідно до подій, до яких ми маємо відношення, та як ми до них ставимося. [2, 3].

Результати досліджень в області психології підтверджують, що ті чи інші психічні стани людини виникають на підставі актуальних потреб, які виступають як системоутворюючий фактор, й характеризуються вельми динамічним характером [4]. З цього випливає, що завдяки створенню оптимальних умов зовнішнього середовища можна досягти швидкого і легкого задоволення потреб людини. Воно спровокує виникнення позитивних емоцій, таких як радість, наснага, захват і захоплення. У свою чергу психологічні хвороби можуть виникнути через низьке задоволення (або його відсутності) визначеного бажання, що призведе до перебування психіки людини в негативному стані [5].

Наукові дослідження початку 21 ст. привносять зміни до розуміння та розширюють наші уявлення про психічне, застосовуючи нові інноваційні методи вивчення психофізіології людини [4, стор.45, 6]. Дослідження свідчать, що існує чіткий зв'язок між рівнем фізичної активності людини і усвідомленої доступності до природи: чим легше доступність до природи, тим більше прагнення до фізичної активності. Інші дослідження підтверджують, що перебування на природі позитивно впливає на психічне здоров'я людей та сприяє зниженню стресу.

З іншого боку, згідно наукових висновків Коліна Ел., спеціаліста в області когнітивної нейропсихології та психогеографії, вплив урбанізованого середовища на переживання людей ніколи ще не був таким тонким і витонченим, як сьогодні. «Дело в том, что руководящие принципы наук о человеке, таких как *социология, психология, когнитивистика и нейробиология*, все больше проникают в прикладной мир дизайна. Высокоэффективные новаторские методы нейробиологии позволяют препарировать физиологическую основу нашей душевной жизни, словно под микроскопом. Новые знания о внутренних механизмах работы мозга, полученные после 100

лет тщательного экспериментирования в области когнитивных наук, дают нам все более подробное представление о структуре умственного процесса, так что мы в значительной степени можем объяснять и даже предсказывать свое поведение в хаосе повседневной жизни.

В то же время благодаря бурно развивающимся технологиям мы можем изучать ментальную и эмоциональную жизнь индивидуума бесконтактными методами, на расстоянии. Нас окружают все новые и новые устройства, способные читать мысли по сердцебиению, дыханию, выражению лица, движению глаз, потоотделению и даже по манере жать на кнопки мобильного телефона. Подобные технологии — огромное подспорье исследователям в их стремлении разобраться, как окружающая обстановка — на всех уровнях, от домашнего интерьера до городского ландшафта — *воздействует на наши чувства и настроение*. В то же время это новый, беспрецедентный козырь в руках дизайнеров и архитекторов, со времен Гёбекли-Тепе ищущих способы влиять на нас через наши *естественные взаимосвязи с пространством*» [6].

Теорія містобудування другої половини 20 ст. про естетичне та емоційне, враховуючи ставлення до природних ландшафтів

В теорії архітектури та містобудування питання естетики архітектурної діяльності та емоційної оцінки створеного середовища розглядалися в трудах видатних вчених Бархіна М.Г., Саймондса Дж., Мардера А.П., Фоміна І.О., Яргіної З.М. та інших.

Неминуча динаміка архітектура і містобудування, за Бархіним М.Г., передбачає відкритість системи для подальшого розвитку та руху, для зростання та прогресу [7, стор. 36]. Розглядаючи цілісність середовища міста, взаємини людини та міста, автор констатує «середовище гостро, обов'язково, необхідно потребує єдності, в супідрядності, в узагальненні всі його компонентів, що злиті в спільному своєму впливі на фізичні умови життя і психічні переживання людей. Середовище синтезоване» [7, стор.79]. Інші зарубіжні автори 20 ст. висловлювалися про значення емоційного в архітектурній діяльності наступним чином. Автор монографії «Ландшафт і архітектура» Дж. Саймондс писав: «Проектуються не місця, не простір, не предмет — *проектуються емоції*, тобто очікуванні переживання тих, на кого розрахована діяльність архітектора». За висловом архітектора Ееро Саарінена: «У нашій діяльності у кожній логічній цілі криється *емоційна первопричина*».

Фомін І.О., розглядаючи естетику містобудування, підкреслював, що «підґрунтям естетичного напряму містобудівної науки є художні якості навколишнього середовища людини, яке створюється нею з урахуванням духовних потреб». І далі: «Естетика міста — це засоби і методи художньої

творчості в містобудуванні, а також *закономірності емоційного сприйняття* містобудівних об'єктів, їх художніх цінностей» [9, стор.136]. В процесі проектування необхідно обов'язково враховувати вірогідну емоційну реакцію глядачів, тому що естетичні якості міста або його фрагментів визначаються лише тоді, коли вони викликають у своїх глядачів *позитивні емоції*.

Щербань В.К. піднімав питання естетичної реакції людини на оточення в процесі візуального прочитання ландшафтно-містобудівних просторових систем [10, стор. 39]. Вивчаючи психофізіологічні можливості зорового сприйняття ландшафту в місті автор відмічає: «зорове прочитання міських просторів залежить від ставлення глядача до них: зацікавленість або байдужість, подив, розгубленість, увага тільки до окремих об'єктів або сприйняття всього комплексу...» [10, стор. 45]. Архітектурно-ландшафтна композиційна гармонія стає основою створення оптимальних умов для зорової орієнтації людини в складних сучасних міських структурах та його естетичної реакції на оточення, в чому думка цього автора співпадає із висновками інших вчених.

Найбільш позитивні емоції виникають у людини, як правило, в процесі сприйняття природних ландшафтів [6, 8, 9 та інші]. Тому, розгляд ролі та значення природних компонентів ландшафту, одним із яких є вода, в формуванні архітектурно-ландшафтного середовища є правомірним.

Теорія ландшафтної архітектури про естетичне та емоційне у відношенні до водного компоненту ландшафту

Контакту людини із водою та її емоційній реакції більш приділено увага в наукових працях ландшафтних архітекторів Кроу С., Вергунова А.П., Ніколаєвської З.А. та інших.

Вергунов А.П., різнобічно вивчаючи композиційне значення водного компоненту при плануванні паркових територій в історичній ретроспективі, з точки зору емоційного впливу води погоджується із думкою англійського теоретика та практика ландшафтного мистецтва Кроу С. Приділяючи увагу емоційним впливам води на людину, Кроу С. зазначає, як по-різному використовувалися її властивості в історичних парках: «Настроения, которым служит вода, также разнообразны, как человеческий темперамент. Она может быть безмятежной, она может быть деятельной с буйными далеко падающими струями, она может быть легкомысленной, такой ее видим на примере грубоватых водяных забав, которые любили в период барокко, и в более мягкой форме в переплетающихся струях виллы д'Эсте с их очаровательным падением в 1—3 такта или, в наши дни, в тщательно сделанных развлекательных водяных забавах, спроектированных для Лондонской банковской выставки.

Удовольствие в рассматривании — наблюдать пенящиеся фонтаны Тиволи, вдохновение в струях, падающих со звезды... партерного фонтана в вилле Ланте, наслаждение прохладой передается медленным капаньем воды, стекающей большими каплями в пруд, и бесконечно льющейся водой Генералифа» [11].

Вивчаючи естетичні достоїнства води садово-паркових ландшафтів, Ніколаєвська З.А. виокремлювала наступні *емоційні стани*: емоційна насолода, насичення, задоволення. Автором приділена увага ступеню художнього впливу водних об'єктів та устроїв при з'ясуванні композиційних можливостей ділянки, емоційному ефекту від різних водних об'єктів (як то басейн, став, озеро, тощо) у порівнянні із іншими елементами ландшафту при планування паркових територій, прийомам підсилення композиційних достоїнств водоюми в ландшафті парку, тощо [12, стор. 118]. Автор ратує за широке використання естетичних якостей води та природних властивостей водоюми в ландшафтній практиці, що відкриває широкі творчі можливості для домінування водних компонентів в композиції садово-паркового пейзажу. За думкою Ніколаєвської З.А.: «Именно в парке, где возможно создание многообразия водных устройств, возникающий при их созерцании, эмоциональный накал дополняется и увеличивается звуками плещущейся, ниспадающей или вздымающейся воды, исходящей от нее свежестью, щебетом птиц, шелестом ветра в верхушках деревьев, ароматом цветов, солнечным теплом, легким дуновением ветерка, *воздействующими на наши эмоциональные чувства, возбуждающими и усиливающими остроту восприятия красоты окружения и ощущения удовольствия*» [12, стор. 123]. Так автор вдається до майже художньо-поетичного опису психо-терапевтичного впливу води на стан людини біля неї.

Контакт із водним компонентом ландшафту вивчено в наукових роботах Рубан Л.І., де основна увага приділена визначенню сучасних тенденцій діалогу поміж містом та водними об'єктами, розкриттю ролі водного компоненту в плануванні місць пам'яті, меморіалів, тощо [13, 14, 15, 16].

Підсумок

Сучасний темп життя у 21 столітті характеризується наступними реаліями: надзвичайною мобільністю людини, що пов'язана із можливістю швидкого подорожування планетою; екологічною незбалансованістю урбанізованого середовища; перенаселенням окремих регіонів; стрімкий розвитком та швидкою зміною сучасних технологій та інших тенденцій, що наклалися на глобальну екологічну проблему зміни клімату. Накопичення стресу, погоня за технологічними змінами, швидкість сучасного стрімкого темпу життя, інтенсивність роботи, відсутність належних умов релаксації та

достатньо тривалого відпочинку, втрата зв'язку з природою, її трансформація та штучність відтворення в надмірно урбанізованому середовищі. Все це призводить до емоційного дискомфорту мешканця міста, його утомленості та хронічної змореності.

Таким чином, в світі вищевикладеного архітектурно-ландшафтне використання природного компоненту може стати тим органічним, природним до людини заходом задоволення її емоційних потреб та створення психо-емоційного комфортного середовища, в якому людина стрімкого темпу життя у сучасному мегаполісі отримує досить дієвий спосіб релаксації та задоволення своїх емоційних/ духовних потреб у природній спосіб – за допомогою різних видів контактів із водою (тактильним, зоровим, слуховим тощо). Саме тому необхідно глибоко та всебічно вивчити контакт людини із природним водним компонентом ландшафту для цілей проектної архітектурно-ландшафтної практики. На підтримку цієї необхідності, не можливо не погодитися із визначенням «цілющого», позитивного емоційного впливу водного компоненту на особистість, виказаною письменником Антуан де Сент-Екзюпері: «Вода! У тебе немає ні смаку, ні кольору, ні запаху, тебе не описати, тобою насолоджуються, не розуміючи, що? ти таке. Ти не просто необхідна для життя, ти і є життя. З тобою у всій істоті розливається блаженство, що не пояснити тільки нашими п'ятьма почуттями. Ти повертаєш нам сили і властивості, на яких ми вже поставили було хрест. Твоїм милосердям знову відчиняються висохлі джерела серця» [17].

Отже, проектна практика потребує рішень, які розроблені на основі приділення пильної уваги емоційно-естетичній складовій проектів, бо кінцевим споживачем є кожний із нас – людина сучасного мегаполісу. Сучасне урбанізоване середовище потребує повернення та збільшення контакту із природними компонентами ландшафту для задоволення насущних потреб людини в сучасному світі. Зміна парадигми співіснування людини та водного оточення на зламі століть сприяє цьому процесу. Увага спеціалістів має бути прикутою до всіх складових ландшафту, включно із водним компонентом, який надає людині «безкінечно просте щастя» (Антуан де Сент-Екзюпері) [17].

Висновки

1) В статті узагальнено положення теорії містобудування та ландшафтної архітектури другої половини 20 ст. щодо напряму естетики містобудування; розглянуто психічні стани людини, динаміка їх зміни, можливі емоційні переживання людини як естетичної оцінки витворів містобудівного та садово-паркового мистецтва при їх сприйнятті; порушено питання когнітивної нейропсихології та психогеографії.

2) В статті доведено необхідність вивчення закономірностей емоційного сприйняття архітектурно-ландшафтних об'єктів, в складі яких є присутнім водний компонент, для вирішення насущних практичних проблем містобудування та ландшафтної архітектури. Саме зв'язок із природними ландшафтами та їх складовими може оказатися найбільш природним, відповідним потребам людини та дієвим засобом вдосконалення архітектурно-ландшафтного середовища та створення емоційного комфорту людини.

3) Вивчення психо-емоційних аспектів контакту з водним компонентом на рівні окремого індивідуума (людини) завершить архітектурно-ландшафтне вивчення системи прибережних та водних територій та ввійде складовою частиною до методичних положень архітектурно-ландшафтної організації прибережних територій.

Література:

1. Яргина З.Н., Косицький Я.В., Владимиров В.В., Гутнов А.Э., Микулина Е.М., Сосновский В.А. Основы теории градостроительства. Под ред. проф. З.Н. Яргиной. Учеб. для вузов. Спец. «Архитектура». - М.: Стройиздат, 1986. – 328 с.
2. Darwin Ch., The Expression of the Emotions in Man and Animals. Third edition, With an Introduction, Afterword and Commentaries by Paul Ekman / London: Harper Collins Publishers, 2009, Originally published: 1872 - 473 p.
3. <http://www.grandars.ru/college/psihologiya/psihicheskoe-sostoyanie.html>
4. Савчин М.В. Загальна психологія: навчальний посібник / К.: Академвидав, 2012. – 464 с.
5. Психологическое состояние человека и его компоненты, <http://bitnet.ru/psihologicheskoe-sostoyanie-cheloveka-i-ego-komponentyi/>, 09-07-2014
6. Колин Эллард "Среда обитания: Как архитектура влияет на наше поведение и самочувствие" / перевод Анастасия Васильева, Елена Корюкина// Москва: Альпина Пабlishер, 2017 - 288 с. ISBN 978-5-9614-6047-6, 978-5-9614-5390-4
- Colin Ellard, Places of the Heart: The Psychogeography of Everyday Life // New York : Bellevue Literary Press, 2015. – 255 p. ISBN: 1942658001; ISBN: 9781942658009
7. Бархин М.Г., Архитектура и человек, М.: Наука?, 1979. - 240 с.
8. Саймондс Д. О. Ландшафт и архитектура. Перевод с англ.: Залеская Л.С. / Джон Ормсбі Саймондс. – Москва: Издательство литературы по строительству, 1965. – 193 с.
9. Фомін І.О. Основи теорії містобудування: підручник / К.: Наукова думка, 1997. – 192 с.
10. Щербань В.К., Ландшафт и архитектура города / К.: Будівельник, 1987. – 88 с.
11. Вергунов А. П., Денисов М. Ф., Ожегов С. Ландшафтное проектирование. – М.: Высшая школа, 1991. - ??? с.
12. Николаевская З.А. Садово-парковый ландшафт , М.: Стройиздат, 1989. – 344 с.

13. Ruban L., Urban Waterfront Recreation Territories: A Dialogue with Water – (Міські прибережні рекреаційні території: діалог із водою) // Srodowisko Mieszkaniowe/ Housing Environment – Krakow: Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, the Chair of Housing Environment, 2016. - № 16.- P. 10-15. ISSN 1731-2442

14. Рубан Л.И. Новые направления использования воды в архитектурно-ландшафтной практике современности / 14-тая Международная научная конференция «Новый идеи нового века - 2014», 24 февраля – 3 марта 2014 г., г.Хабаровск,: материалы в 3 т. / отв. ред.. В.И. Лучкова.– Хабаровск : Изд-во Тихоокеан. гос. ун-та, 2014. – Т. 3, С. 160-166. ISBN 978-5-7389-1394-5, ISBN 978-5-7389-1397-6 (3т)

15. Ruban L. Three States of Water: How Technology Makes Water a Construction Material. - Technical transactions, Architecture. Cracow: Politechnika Krakowska, (Polytechnic Cracowska) 2014.- Issue 8-A, P. 27-37. (in English) ISSN 0011-4561, ISSN 1897-6271

16. Ruban L., The architecture and landscape organization of memorials to prominent people: Study of water features // The Journal of Urban Design and Architecture;(Teka Komisji Urbanistyki I Architektury Czasopismo Naukowe;) Tom XLIV, 2016. - P. 195-202 ISSN 0079-3450, eISSN 2450-0038

17. Великие о воде (цитаты, афоризмы и т.п.) /Писатели и поэты о воде: Антуан де Сент-Екзюпері. Назва з екрану - [<http://www.cawater-info.net/bk/12-7.htm>].

Аннотация

Рубан Л.И., кандидат архитектуры, доцент, докторант кафедры ландшафтной архитектуры КНУСА.

Психо-эмоциональные аспекты эстетического в теории градостроительства и ландшафтной архитектуры.

Статья посвящена: обобщению положений теории градостроительства и ландшафтной архитектуры второй половины 20 в., касающихся направления эстетики градостроительства; рассмотрению возможных эмоциональных переживаний человека как эстетической оценки произведений градостроительного и садово-паркового искусства при их восприятии; необходимости изучения закономерностей эмоционального восприятия архитектурно-ландшафтных объектов, в составе которых присутствует водный компонент, для решения насущных практических проблем градостроительства и ландшафтной архитектуры.

Ключевые слова: водный компонент ландшафта, архитектурно-ландшафтная среда, эстетика объекта, эстетическая оценка, психическое состояние, положительные и отрицательные эмоции.

Annotation

Ruban L., Ph.D. Arch, Assoc. Prof., Doctorate of Landscape Architecture Chamber, KNUCA.

Psychoemotional aspects of aesthetics in the theory of urban planning and landscape architecture.

Urban planning, as a sort of art, constitutes a communicative system, with includes a designer, who creates an environment, urban planning object itself – a piece of urban design art, and humans (society), who perceive the urban environment[1, p. 138]. Urban planning practice meets both practical utilitarian tasks and aesthetical requirements. It is characterized by the integration of rational treatment and emotional attitude to the reality. Taking this into account, it is rightful to treat the urban design as a kind of art of aesthetical enhancement of the urban environment. For this reason, the consideration of possible emotional experiences, caused by specific urban objects, can be interpreted as aesthetical evaluation of the piece of urban design. This is also related in a full extent to an area of landscape architecture.

The Paper outlines and aggregates different aspects of the theory of urban planning and landscape architecture of XX century, related to an aesthetical side of urban planning. It investigates emotional states and dynamic of their changes, possible emotional experience that one may undergo through aesthetical evaluation of masterpieces of urban and landscape gardening art; dynamic of changes; evaluates corresponding aspects of cognitive neuropsychology and psychogeography.

The Paper justifies the importance of researching the patterns of emotional perception of landscape-architecture objects, containing a water component, to facilitate solving of essential urban and landscape architecture problems. The relationships between humans and natural landscape can show one of the most certain ways to enhance the architectural-landscape environment and set one's emotional comfort.

The research of psycho-emotional aspects of human's contact with water component on a level of a specific person should finalize the architectural-landscape investigation of a system of coastal and water territories and will become a part of methodical guides for the architectural-landscape organization of coastal territories.

Therefore, design practice requires approaches, which should be developed with paying proper attention to emotional and aesthetical sides of projects, since the final consumer of them are humans – inhibitors of modern megacities. Modern urban environment requires making of certain turn towards facilitating of its connection with natural landscape components to meet the human's needs. And recent shifts in a paradigm of coexistence between humans and water environment encourage this process.

Key words: water component of the landscape, architectural and landscape environment, aesthetics of the object, aesthetic evaluation, mental state, positive and negative emotions.